

Adam Redzik

DROGA KOBIEC DO ZAWODU ADWOKATA

Przed stu laty, 28 listopada 1918 r., Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podpisał dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego, który w art. 1 stanowił, że „wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel Państwa bez różnicy płci” – jeżeli ukończył 21 lat...

Rok później pierwszych osiem Pań zostało posłami...

A poniżej artykuł – kalendarium o trudnej drodze kobiet do zawodów prawniczych...

O becnie kobiety stanowią niemal połowę stanu adwokackiego, a wśród najmłodszych adwokatów i aplikantów adwokackich dominują. Pomyśleć, że jeszcze przed stu laty w adwokaturze polskiej nie było żadnej kobiety. Mało, nie było kobiet na studiach prawniczych, bo dopiero od tego roku, roku niepodległości, zostały one dopuszczone – początkowo na próbę – na uniwersyteckie wydziały prawnicze. Podobnie było w wielu krajach europejskich. Dominowało patrzenie „prawnorzymskie” i zakaz wprowadzony po tym, jak w pierwszym wieku przed Chrystusem odważna kobieta imieniem Kafrania czy też Afrania (żona senatora Liceniusza Bukcjonisa) odważyła się stawać przez sądem we własnych sprawach

i w sprawach innych. Zakaz ów powtarzali kolejni juryści. Sam Cyceeron pisał o tym, że „każda kobieta z powodu słabości umysłu znajdowała się pod władzą opiekuna”. Zakaz przeszedł do Digestów Justyniańskich, a wraz z recepcją prawa rzymskiego wszedł do świadomości prawników europejskich [za M. Jońca, „Edukacja Prawnicza” 2010, nr 3 (114)]. W odleglejszych czasach, przedrzymskich, np. w państwie babilońskim za czasów Hammurabiego – jak dowodził Mojżesz Schorr – kobiety mogły zajmować urzędy w wymiarze sprawiedliwości, w tym być sędziami.

Droga kobiet do adwokatury była długa. Historycy adwokatury doszukiwali się „adwokatki” w postaci św. Jadwigi (śląskiej), żony księcia Henryka Brodatego, i postulowali nawet uczynienie z niej patronki adwokatury. Jej działalność dobroczynna nie może być jednak traktowana jako działalność adwokacka. Fakty są takie, że do końca XIX w. kobiet wśród adwokatów nie było w żadnym z krajów naszej cywilizacji. Wynikało to oczywiście z faktu, że kobiety nie miały pełnej zdolności do czynności prawnych, były podporządkowane mężczyźni: ojcu, bratu, mężowi. Nie mogły się kształcić w kolegiach jezuickich, pijarskich czy gimnazjach protestanckich. Co prawda ksiądz Erazm z Rotterdamu upominał się o edukację kobiet, pokazując też wzorzec uczonych pań (jak córki św. Tomasza Morusa) i ośmieszając prymitywizm zakonników (*Rozmowa opata z Magdaleną*), ale nie wpłynęło to na zasadniczą zmianę pozycji kobiety w feudalnym społeczeństwie.

Ileż musiało upłynąć wody, żeby słowa wypowiedziane na początku naszej ery przez współtwórcę chrześcijaństwa, św. Pawła z Tarsu, do równej w prawach wobec siebie wspólnoty chrześcijańskiej – „Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie” [Ga 3, 28] – przyniosły rzeczywisty skutek w całym naszym kręgu cywilizacyjnym, równość prawną kobiety i mężczyzny.

Rzeczpospolita Polska wraz z odzyskaniem niepodległości w 1918 r. uczyniła kobietę równą mężczyźnie w sferze politycznej. Nastąpiło to na mocy dekretu Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z 28 listopada 1918 r., dziesięć dni po objęciu przez niego władzy w odtwarzanym państwie, i niemal miesiąc przed wydaniem dekretu w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego. Odtąd kobiety uzyskały bierne i czynne prawo wyborcze. W 1919 r., gdy wyłoniony został pierwszy polski parlament – jednoizbowy Sejm Ustawodawczy, w ławach poselskich zasiadły pierwsze panie posłanki określane wówczas „posełkami” lub „posełkiniami”. Było ich osiem. Najmłodsza miała 33 lata, najstarsza zaś 52.

Adwokatką – szkic Honoré Daumiera (1808-1879)

Najmłodsza, Zofia Moczydłowska, to nauczycielka i działaczka feminizująca, związana z Narodowym Zjednoczeniem Ludowym. Anna Piasecka i Franciszka Wilczkowiakowa reprezentowały chadecję, a wywodziły się z ziemiaństwa. Dwie panie były związane z endecją: Zofia Sokolnicka i Gabriela Balicka-Iwanowska. Dwie inne, Irena Kosmowska i Jadwiga Dziubińska, z Polskiego Stronnictwa Ludowego Wyzwolenie. Polską Partię Socjalistyczną reprezentowały natomiast Zofia Moraczewska, żona byłego premiera Jędrzeja Moraczewskiego, oraz Justyna Budzińska-Tylicka, która – jak wykazali historycy – była najprawdopodobniej najbardziej zasłużoną dla wydania przez Naczelnika Państwa dekretu z 28 listopada 1918 r. Jak widać, w Sejmie Ustawodawczym zasiadły kobiety reprezentujące wszystkie istotne barwy polityczne (z wyjątkiem mniejszości narodowych).

Kobieta na liście adwokatów w Polsce pojawiła się znacznie później. Było to 1 kwietnia 1925 r. ..., ale po kolei.

Kalendarium

Od połowy XIX w. rozpoczyna się proces, który po pół wieku doprowadzi do uzyskania przez kobiety czynnego i biernego prawa wyborczego oraz uzyskania prawa do wykonywania wielu zawodów dotychczas zastrzeżonych dla mężczyzn. Ruchy feministyczne doprowadzają do reakcji prawnych zakazujących kobietom wykonywania niektórych zawodów, a po latach do odchodzenia od owych zakazów.

Lidia Poët (1855–1949), pierwsza europejska i włoska adwokatka, która wpisana została na listę adwokatów w 1883 r.

- 1874 – ukaz carski wyraźnie zakazał występowania przed sądem w Rosji kobiet, jako pomocnic adwokatów przysięgłych.
- 1878 – w prawie niemieckim wyraźnie wpisano zakaz wykonywania zawodu adwokata przez kobiety.
- 1879 – Belva Ann Bennett Lockwood (1830-1917) została pierwszą kobietą, którą dopuszczono do występowania przed Sądem Najwyższym Stanów Zjednoczonych, gdzie po raz pierwszy wystąpiła rok później.
- 1883 – 9 sierpnia 1883 r. Lidia Poët została wpisana na listę adwokatów w Turynie, tym samym zostaje pierwszą adwokatką we Włoszech i pierwszą kobietą adwokat w Europie. Niestety wpis został oprotestowany i po – śledzonych w kraju i za granicą – postępowaniach przed sądem apelacyjnym i kasacyjnym, uznany za bezskuteczny. Odtąd Lidia występowała obok brata, adwokata. Adwokatem w pełni praw została dopiero w 1920 r., w wieku 65 lat.
- 1884 – na paryskim wydziale prawa pojawiły się pierwsze dwie studentki (w Niemczech pierwsze panie na studiach prawniczych pojawiły się w 1908 r.).
- 1891 – na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” rozprawy o przyczynach przestępczości opublikowała dr Józefa Joteyko (1866-1928), która ukończyła studia przyrodnicze i lekarskie we Francji. Specjalizowała się w psychologii. Była pierwszą kobietą, która objęła katedrę w Collège de France.
- 1892 – w USA batalia o prawa dostępu kobiet do zawodu adwokackiego zakończyła się uzyskaniem licencji przez Myrę Bradwell (1831-1894).

1897 – sąd paryski jednogłównie dopuścił do przysięgi i przyjął w poczet obrońców licencjatkę i doktora prawa pannę Jeanne Chavin. Z powodu braku pełni praw publicznych przez kobiety nie mogła rozpocząć praktyki.

Jeanne Chauvin (1862–1926) – pierwsza francuska adwokat, która w 1890 r., jako druga kobieta, uzyskała dyplom ukończenia studiów prawniczych we Francji, w 1892 uzyskała doktorat prawa, zaś w 1897 r. złożyła wniosek o wpis na listę adwokatów. Sąd jednak nie zgodził się, z powodu nieposiadania przez kobiety odpowiednich praw publicznych. Prawo zmieniło się 1 grudnia 1900 r., a 19 grudnia, trzynaste dni po urodzonej w Chersoniu na Ukrainie Oldze Petit (1870-1965), Jeanne Chauvin złożyła przysięgę przed Sądem Apelacyjnym i została adwokatem. Była działaczką na rzecz praw kobiet i angażowała się organizację i przebieg międzynarodowych kongresów praw kobiet.

1899 r. – 18 czerwca – Izba Deputowanych 319 głosami przeciwko 174 przyjęła wniosek jednego z posłów o dopuszczenie kobiet do adwokatury. Senat francuski ostatecznie rzecz przypieczętował 30 października 1900 r.

1900 – grudzień – Olga Petit oraz Jeanne Chauvin zostały adwokatkami w Paryżu.

1900 r. – 22 czerwca – na Uniwersytecie Jagiellońskim powołano specjalną komisję, która miała stwierdzić, czy na wydział prawniczy można przyjmować kobiety. Po miesiącu stwierdzono, że nie.

1900 – w USA zawód adwokata wykonywało ok. 300 kobiet.

W 1907 r. fotograf Marinnet opublikował serię piętnastu humorystycznych pocztówek na cześć pierwszych kobiet adwokatek. Powyżej jedna z nich.

- 1900 – pierwsza Polka – Antonina Peterson – ukończyła w stanie Wisconsin w USA wydział prawny.
- 1903 – 11 grudnia – profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego poparli inicjatywę dopuszczenia do studiów prawnych kobiet, co poparł też Senat Akademicki. Sprawa nie zyskała akceptacji w Wiedniu.
- 1908 – mimo braku regulacji centralnych, Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego zezwolił na uczęszczanie na wykłady prawnicze pierwszej kobiecie, studentce Wydziału Filozoficznego, Zofii Kolscher.
- 1908 – w Rosji przyjęto kilka kobiet w poczet pomocników adwokatów przysięgłych, a wśród nich Polkę Janinę Podgóorską. Moskiewska rada adwokacka zaakceptowała ją dzięki poręczeniu wybitnego polskiego adwokata praktykującego w Moskwie – Aleksandra Lednickiego, w którego kancelarii Podgórska pracowała.
- 1909 – 15 lutego – Janina Podgórska została przedstawiona na posiedzeniu Koła Prawników Polskich w Warszawie, jako „nowy członek tego stowarzyszenia, pomocnik adwokata przysięgłego”.
- 1913 – w Dumie rosyjskiej procedowano „Projekt ustawy o nadaniu kobietom prawa wstępu do adwokatury”, popierany m.in. przez prof. Nikolaja Tagancewa. Ostatecznie projekt przepadł, jako efekt walki z „feminizacją”.

Adwokat Helena Wiewiórska (1888-1967), pierwsza kobieta adwokat w Polsce, wpisana na listę adwokatów Izby Adwokackiej w Warszawie 1 kwietnia 1925 r., w 1919 r. na listę aplikantów adwokackich

- 1914 – 28 czerwca – we Lwowie obradował „Sejm Adwokatury Polskiej”, czyli pierwszy Zjazd Adwokatów Polaków ze wszech stron. Jednym z postulatów zgłoszonych podczas zjazdu było dopuszczenie kobiet do studiów prawniczych i do adwokatury. O sytuacji kobiet w adwokaturze mówiła Janina Podgórska, która przyjechała na Zjazd z Petersburga.
- 1915 – w Warszawie powstał polski Uniwersytet Warszawski. Na Wydział Prawa zapisało się 46 kobiet. Uniwersytety w Krakowie i we Lwowie nie dopuszczały jeszcze kobiet do studiów prawniczych. Po roku liczba studentek prawa na UW spadła do 15. W 1920 r. pierwsza kobieta otrzymała dyplom ukończenia studiów prawniczych UW. W tym czasie na wydziale studiowało już 149 kobiet.
- 1918 – Dekret Naczelnika Państwa z 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego w art. 3 stanowił, że „adwokatem może zostać każdy obywatel Państwa Polskiego bez różnicy płci, który: a) ukończył wydział prawny uniwersytetu krajowego, b) odbył aplikację sądową i adwokacką w myśl przepisów niniejszej ustawy i złożył egzamin sądowy i adwokacki, c) jest pod względem moralnym nieposzlakowany”.
- 1919 – w marcu powstały pierwsze izby adwokackie w Warszawie i w Lublinie oraz pierwsza Naczelna Rada Adwokacka. Na liście

Maria Budzanowska (1930-1988) – pierwsza kobieta prezes Naczelnej Rady Adwokackiej

Joanna Agacka-Indecka (1964-2010) – prezes Naczelnej Rady Adwokackiej w latach 2007-2010, zginęła w katastrofie smoleńskiej

aplikantów pojawiły się pierwsze kobiety, w tym w Warszawie Helena Wiewiórska.

- 1920 – 18 września – wydanie poranne dziennika „Rzeczpospolita” doniosło: „Pierwsza w Polsce obrona wnoszona przez kobietę adwokata”. Aplikantka adwokacka Bolesława Rappaportówna broniła oskarżonego o kradzież młodzieńca.
- 1923 – w styczniu prasa poinformowała o pierwszej obronie „adwokat”, a właściwie aplikantki adwokackiej, Heleny Wiewiórskiej.
- 1925 – 1 kwietnia – na listę adwokatów Izby Adwokackiej w Warszawie wpisana została Helena Wiewiórska. W tym czasie na liście aplikantów adwokackich w Warszawie było 11 kobiet.
- 1939 – w Polsce zawód wykonywało ok. 200 adwokatek.
- 1939–1945 – kobiety adwokatkę padały ofiarami reżimów hitlerowskiego i komunistycznego. Wiele pochodzenia żydowskiego zostało zamordowanych w ramach Holokaustu.
- 1953 – od lutego do kwietnia obowiązki dziekana Rady Adwokackiej w Krakowie pełniła adw. Elżbieta Witkowska, pierwsza kobieta na tym stanowisku.
- 1953 – w październiku dziekanem Rady Adwokackiej w Opolu została adw. Irena Stelmach i funkcję tę sprawowała do maja 1956 r.
- 1979 – adwokatka Maria Budzanowska została wiceprezesem NRA, jako pierwsza kobieta.
- 1983 – adwokatka Maria Budzanowska została prezesem Naczelnej Rady Adwokackiej. Do ustąpienia z funkcji zmuszona została w kwietniu 1985 r.
- 2007 – prezesem Naczelnej Rady Adwokackiej została adw. Joanna Agacka-Indecka. Wcześniej była (w latach 2004-2007) wiceprezesem. Zginęła 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie smoleńskiej.

W 2018 r. adwokatek w palestrze jest niemal połowa. Niewielka jest ich reprezentacja w najważniejszych organach samorządu adwokackiego. Zważywszy jednak na to, że przed stu laty nie było w polskiej adwokaturze żadnej kobiety adwokat, można się spodziewać, że w perspektywie niedługiego czasu udział adwokatek w adwokaturze wzrośnie, także w samorządzie... w końcu zarówno adwokatura, jak i „Palestra” to słowa rodzaju żeńskiego.

Artykuł ukazał się 28 listopada 2018 r. na profilu internetowym „Głosu Prawa”